

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В УКРАЇНІ

Олена Золотько

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2482-7574>

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Україна

Вступ

Закон України «Про інноваційну діяльність» спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом, сприяє більш ефективному використанню науково-технічного потенціалу країни, виробництву та реалізації нових видів продукції.

Основними об'єктами інноваційної діяльності є нові знання та розроблені технології й матеріали, виробниче обладнання та процеси, організаційно-технічні рішення, що суттєво поліпшують структуру і якість виробництва та соціальної сфери, виготовлена продукція, тощо.

Здійснення інновацій у виробничій діяльності призводить до необхідності створення інноваційної інфраструктури, нових робочих місць для висококваліфікованих спеціалістів, збільшення кількості суб'єктів малого підприємництва [1]. Ринок екологічних інновацій є окремим сегментом загального ринку інновацій. Для його формування важливими є державні, регіональні, локальні та особистісні екологічні інтереси. Зацікавленість у здійсненні екологічних інновацій демонструє занепокоєння суспільства станом екологічних проблем.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є вивчення динаміки впровадження інноваційних технологій за останні роки, їх екологічних аспектів та впливу на них кризових явищ в Україні.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Здійснено аналіз статистичних даних інноваційної діяльності промислових підприємств, наведених у матеріалах Державної служби статистики України та її регіональних органів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під екологічними інноваціями розуміють сукупність прогресивних технічних та технологічних змін у виробництві, які сприяють переходу на нові екологічні технології, з метою зниження антропогенного тиску на навколишнє середовище, відновлення екологічної рівноваги, підтримання здатності природних систем до самовідновлення та саморегуляції. Екологічні інновації у сучасному визначенні розуміють, як кінцевий продукт створення, використання та впровадження у виробництво екологічно-орієнтованого нововведення у вигляді екологічних товарів, технологій, матеріалів, операцій, які покращують соціально-економічні показники підприємства та забезпечують зменшення використання природних ресурсів, підвищують рівень екологічної безпеки та мінімізують негативний вплив на довкілля.

Основні очікування від впровадження екологічних інновацій розглядають на економічному (економія енерговитрат, нові продукти, послуги та технології), екологічному (боротьба із зміною клімату, збереження біологічного різноманіття), соціальному (покращення якості життя населення, створення нових робочих місць) та на політичному (технологічна безпека, збереження бази природних ресурсів) рівнях.

Основними перевагами здійснення будь-яких інновацій із врахуванням екологічного аспекту є поєднання необхідності постійного вдосконалення існуючих виробничих процесів із заходами зменшення ризиків впливу на складові довкілля. Така позиція прискорює виникнення нових рішень та сприяє розвитку економіки замкнутого циклу, коли відходи одних підприємств стають ресурсами для інших.

Серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні на період до припинення або скасування воєнного стану визначаються створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, освоєння ресурсозберігаючих технологій, широкое застосування заходів та засобів охорони навколишнього природного середовища [2].

Для аналізу динаміки інноваційних процесів обрано Дніпропетровську область, де сформований потужний виробничий та науково-технічний потенціал: в області широко представлені наукоємні галузі металургійної промисловості, машинобудування (важке, транспортне, верстатобудування, ракетобудування, інші напрями), хімічної, будівельної, харчової промисловості. В регіоні здійснюють господарську діяльність більше 4 тис. промислових підприємств, які виробляють майже п'яту частину усієї реалізованої промислової продукції України. [3].

У 2014 році за оцінкою рівня інноваційного потенціалу регіонів України Дніпропетровщина займала 2 місце. За рейтинговою оцінкою регіонів України за Індексом інноваційного розвитку в 2017 році Дніпропетровська область посідала 4 місце. [4]. В області у 2019 та 2021 роках удосконаленням технологічної і технічної бази виробництва, оновленням продукції займалися 12,5% від загальної кількості обстежених промислових підприємств (у 2019 році цей середній показник по Україні складав 15,5%, найвищий спостерігався у Хмельницькій області – 27,1%) [5]. На жаль, екологічний аспект у впроваджених у 2021 році 162-х нових технологічних процесах та освоєних виробництв 118-ти найменувань інноваційних видів продукції, не виділяється. Найчастіше інноваційна діяльність здійснюється у металургії, машинобудуванні та хімічній галузях, при чому ймовірність наявності інноваційної діяльності збільшується із зростанням «розміру» підприємств, тобто на великих підприємствах близько 8% ні у які періоди своєї діяльності не займалися розробкою та впровадженням нових технологій та продукції, серед малих – таких 26% [6].

Слід зазначити, що в умовах складної екологічної ситуації в Україні інноваційні технології та рішення повинні бути екологічно чистими, безпечними, енерго- та ресурсозберігаючими, маловідходними або безвідходними. Тобто питання модернізації та розширення виробництва, підвищення його економічної ефективності та конкурентоспроможності слід вирішувати із врахуванням екологічного аспекту.

Кризовими процесами в Україні, які мали вплив на динаміку інноваційної діяльності в Україні та її регіонах за останні 5 років, були пандемія COVID – 19 та агресія Росії. Проведені опитування показали, що у сучасних умовах для 31% підприємств впровадження інновацій, в тому числі екологічних, не є актуальним, 42% підприємств під час війни скоротили витрати на інноваційну діяльність. Серед основних перешкод для зростання виробництва в умовах війни виділяють несприятливу політичну ситуацію та низький попит на продукцію та технології і лише 3% підприємств вказують на застарілі технології, тоді як у 2021 році ця причина була актуальною для 22% підприємств. Слід зазначити, що кризові явища, пов'язані з пандемією COVID – 19, збільшили увагу бізнесу до технологій виробництва% [6].

Екологічні інновації допомагають у вирішенні фінансових проблем підприємств при впровадженні нових технологій, пов'язаних з високими витратами на природоохоронні заходи, сплатами за забруднення навколишнього середовища, мета яких – компенсація екологічного збитку, завданого суспільству.

ВИСНОВКИ

Законодавча база здійснення інноваційних процесів на виробництвах виокремлює пріоритетні напрями, в яких намічена чітка спрямованість на ресурсозбереження, застосування заходів та засобів охорони навколишнього природного середовища

Екологічні інновації повинні бути важливою частиною розробки будь-якої техніки, технології, матеріалів. Вони сприяють реалізації екологічних інтересів суспільства і розвитку економіки замкнутого циклу в Україні. Аналіз різних напрямів інноваційної діяльності часто не дає уявлення про екологічні аспекти нововведень.

Кризові явища в Україні по-різному впливають на зацікавленість підприємств здійснювати інноваційну діяльність. Наявність економічної кризи та тяжкої політичної ситуації значно зменшують витрати на інновації, тоді як соціальні фактори суттєво не впливають на впровадження інноваційних продуктів, технологій та послуг.

ПОСИЛАННЯ

1. Про інноваційну діяльність, Закон України № 40-IV (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, Закон України № 2859-IX (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-20#Text>
3. *Паспорт області*. (2021). Дніпропетровська обласна державна адміністрація. <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/dnipropetrovshina/pasport-oblasti>
4. Balan, O., Dobrianska, N., & Serkal, S. (2021). Diagnosis of the state of activity of the united territorial communities of Odessa region and analysis of the development of their territories. *Economic journal Odessa polytechnic university*, 2(16), 5–16. <https://doi.org/10.15276/ej.02.2021.1>
5. *Інноваційна діяльність області*. (2019). Головне управління статистики у Закарпатській області. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/catalog/2020/bulet_45.pdf
6. *Стан інновацій в Україні під час війни*. (2023). SlideShare. <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-258071994/258071994>